
Het bewogen begin

In de serie 'Het bewogen begin' staan pioniers in de Christengemeenschap centraal: wat heeft hen bewogen en welke van hun impulsen zouden in onze tijd verder ontwikkeld kunnen worden?

Midden in de oorlog: Suze Bladergroen en Dé Hoek

door Arie Boogert en Ellen Huidekoper (geestelijken met emeritaat)

De Christengemeenschap wordt in 1922 in het leven geroepen door een groep van mannen en vrouwen. Hier in Nederland duurt het na de stichting in 1926 nog bijna twintig jaar, voordat een vrouw de priesterwijding ontvangt. Pas midden in de oorlog kristalliseert bij twee vrouwen de gedachte aan het priesterschap uit: bij Suze Bladergroen (1914-1980) in Amsterdam, en bij Dé Hoek (1901-1972) in een Japans gevangenkamp in Bandoeng in Nederlands Indië.

Werken met het woord

Mensen die Suze Bladergroen hebben gekend zeggen van haar dat zij, met haar rij-

zige gestalte, hoog voorhoofd en later spierwitte haar een duidelijke presentie had, maar daarbij heel teruggetrokken optrad. Opvallend was haar voorname manier van doen. Geboren op 2 september 1914 in Amsterdam, groeit zij op in een bosrijke omgeving in de buurt van de stad. Ze heeft een zwakke gezondheid en kan daarom lange tijd niet gewoon naar school en moet zich autodidactisch veel eigen maken. Van 1933 tot 1940 studeert ze aan de Universiteit van Amsterdam klassieke literatuur en filosofie. In die jaren is ze met hart en ziel op zoek naar een bevredigende wereldbeschouwing, zonder te vinden wat ze zoekt. Maar tijdens de eerste weken na

haar doctoraalexamen stoot ze op antroposofische literatuur. Dan begint zij als assistente te werken aan de universiteitsbibliotheek van Amsterdam. In de volgende zes jaren gebruikt zij al haar vrije tijd om het werk van Rudolf Steiner te bestuderen.

In datzelfde jaar 1940 leert zij ook de Christengemeenschap kennen, en begint, schrijft zij, "aan den lijve de genezende kracht te ervaren die ontspringt aan het leven met de sacramenten". Dat is de tijd dat de Amsterdamse gemeente als gevolg van de oorlogsomstandigheden haar drie geestelijken de een na de ander ziet verdwijnen. Gelukkig is Ernst Beernink juist voor Kerstmis 1942 in Amsterdam gewijd; de Christengemeenschap is immers in de door Duitsland bezette gebieden (Nederland en Noorwegen) in 1941 niet zoals in Duitsland en de geannexeerde landen verboden, maar kan blijven werken.

In oktober 1943 neemt Suze Bladergroen het besluit haar leven in dienst te stellen van de religieuze vernieuwing en wordt, zo goed

en zo kwaad als het gaat, de volgende jaren daarop voorbereid – eenzaam zoals tijdens haar leertijd als kind. Op 16 december 1945 ontvangt zij in Rotterdam in het gebouw van de Anglikaanse kerk de priesterwijding. Evelyn Capel, die als eerste niet-Duitse vrouw nog net voor het uitbreken van de oorlog gewijd is, vertegenwoordigt de internationale priesterschap bij de wijding van deze eerste Nederlandse vrouwelijke geestelijke. Reizen is in die tijd erg moeilijk en het is een bijzondere schikking van het lot dat zij hier aanwezig kan zijn. De aansluiting van Suze Bladergroen aan de kring van geestelijken is rond, als zij in het volgende jaar bij een rondreis door Engeland een drievoudige priesterwijding kan meemaken.

Na twee jaar naast Jacobus Knijpenga in Rotterdam te hebben gewerkt, trekt Suze Bladergroen naar het Gooi waar Cornelis Los al tien jaren woont en werkt. Zij neemt in Bussum de zorg voor een gemeente in wording op zich, die tijdens een zwerftocht van drie jaren in allerlei gehuurde ruimten uitgroeit tot zelfstandige gemeente. Het is een tijd van voortdurende improvisatie, van opbouwen en weer afbreken, van sjouwen en zondagmorgen vroeg eerst de cultuuruimte schoonmaken en luchten na de fuif van de vorige avond. Het wordt gemakkelijker als de gemeente in 1952 een stenen loods kan huren – een hele vooruitgang na het eerste onderkomen in een schuur in de tuin en wat daarop volgde.

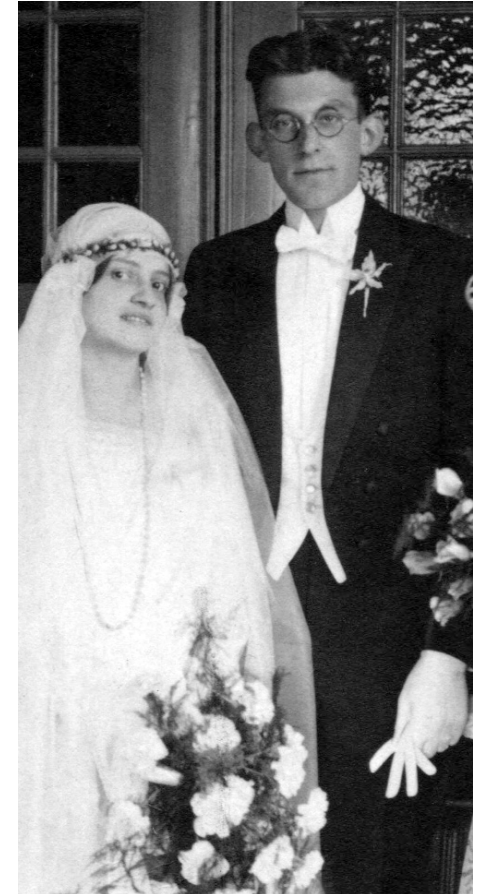
Maar de koop van het eigen huis aan de Eslaan in Bussum maakt ze net niet meer mee – ze is al naar Den Haag geroepen. Daar werkt ze van 1955 tot 1960, zoals overall omringd door veel kinderen. Maar een kaarkarthrose maakt haar het spreken steeds moeilijker. Zij moet het werken met het woord – celebrerend, predikend, sprekend en lesgevend – opgeven. Omdat zij de Christengemeenschap niet financieel tot last wil zijn neemt zij haar oude beroep weer op, om ten slotte op de universiteitsbibliotheek in Leiden te belanden.

Steeds legt haar fysieke gesteldheid Suze nieuwe beperkingen op en laat haar een stap terug doen. Waar zij kan, blijft zij toch hulp bieden, zoals in Den Haag bij het uitdelen van de communie in de Kerstnacht toen de gemeente het een paar jaar lang met één celebrerend geestelijke moest doen. En ook nog veel later, nadat zij om haar slechter wordende gezondheid vervroegd in Leiden gepensioneerd is en naar het Arnhemse is getrokken. Daar werkt zij, zoveel als haar krachten het toelaten, mee in de gemeente. In gewaad aanwezig bij de diensten zette zij eens, toen de celebrant onwel werd, na zoveel jaren als vanzelfsprekend de dienst voort. Na begin 1979 te zijn hersteld van een zware operatie, begint zij ook weer de bijeenkomsten van de priesterkring bij te wonen. Ze heeft zich al lang niet zo goed gevoeld. Nog voor het einde van dat jaar breekt de kanker weer door.

Haar laatste levenstijd brengt zij door in het verpleeghuis De Maretak in Driebergen. Op 29 januari 1980 is vrijwel de hele priesterkring voor een toevallig ingelaste synode in Zeist bijeen. Op die dag ontvangt Suze de stervenswijding en al haar collega's zijn daarbij tegenwoordig. In haar kleine kamertje is niet veel plaats en zo staan de meesten in de gang en op de trappen. Als afronding van de eenzame weg naar de wijding is dit wel een heel bijzonder moment: "Hoewel zij stervende was, deed dit tafereel mij juist denken aan een geboorte. Het leek wel of veel ogenparen in een wieg keken naar een pasgeboren kind", schreef Harry Buisman. Vier dagen later, op 2 februari, de dag van Maria-Lichtmis, is zij gestorven.

Opengaan van bloemen

Niet veel later dan bij Suze Bladergroen ontwaakt, bijna aan het andere einde van de wereld, in 1943 of 1944 de gedachte aan het priesterschap in Dé Hoek. Zij is de middelste van drie meisjes en heeft zich nooit geïdentificeerd met haar voornaam Nancy. De drie zusjes Pien, Dé en Frans zijn in

*Dé Hoek en Anne Willem Huidekoper
in 1923*

Nederlands Indië geboren en worden door hun ouders, zoals dat toen gebruikelijk was, naar Holland gestuurd om daar beter middelbaar en hoger onderwijs te vinden dan in de koloniën. Dé wordt op 19 april 1901 geboren in Semarang op Midden-Java en is 12 jaar als ze met haar zusjes in Nijmegen pleegouders vindt in het jaar voordat de eerste wereldoorlog begint. Het is een kinderloos echtpaar, aardig en progressief – hun nieuwe tante ('tante' heetten kennissen van je ouders al heel gauw, daar in de Oost) neemt de meisjes bijvoorbeeld mee kampe-

ren en trekt met hen rond in een huifkar. Als de jongedames de een na de ander hun HBS-b-diploma hebben gehaald en gaan studeren, zijn ze al enigszins voorbereid om, in de woelige jaren twintig die op de oorlog volgen, niet overrompeld te worden door de veranderingen in gebruiken en levensstijl, nu alles zoveel vrijer en lossier begint te worden. Dé gaat naar de landbouwhogeschool in Wageningen, studeert plantkunde en tuinbouw en moet "een onbezorgd dansend wezen zijn geweest dat je vaak zag aan de arm van een lange man". Met deze 'lange man', Anne Willem Huidekoper, trouwt zij in 1923 en gaat met hem naar Indië; de twee kinderen komen in 1924 en 1926. Maar zij gaan in 1934 uit elkaar en Dé Hoek verdiept zich in de volgende jaren met haar nieuwe levenspartner verder in de antroposofie en duikt in Bandoeng het antroposofische leven in. Zij handwerkt veel, tuiniert graag en zorgt elke dag voor frisse bloemen in huis, allereerst op de schrijftafel van haar tweede partner.

Een voorproefje van de komende oorlog krijgt Dé, als zij als verpleeghulp op het hospitaalschip 'de Oranje' tussen Australië en de archipel vaart, tot zij de keuze maakt terug te gaan naar Java. Als ongeveer negen maanden na de capitulatie in maart 1942 ook voor vrouwen en kinderen gevangenkampen worden opgezet, moet zij veel mensen met verhuizen hebben geholpen. Zelf gaat zij, vrij laat, pas in september 1943 het grote vrouwen- en kinderkamp Tjihapit in Bandoeng binnen. Daar vindt zij veel van haar antroposofische kennis terug, onder wie ook Sylvia Boogert met haar kinderen Arie en Roosje, die lees- en gespreksgroepjes hebben gevormd. Een van die groepjes komt op zondag bijeen en een deelneemster, die de mensenwijdingsdienst had leren kennen en de tekst uit het hoofd kende, spreekt die elke zondag in de kleine groep. Dit heeft in Dé de wil gewekt, priester te worden. Niet veel later hoort zij dat haar partner in gevangenschap is overleden.

Als in de tweede helft van 1944 de verhuizingen binnen het kamp en later van kamp tot kamp beginnen, wordt zij steeds vaker ziek en is in 1945 zelfs viermaal in ziekenafdelingen of ziekenhuizen opgenomen, met klachten als oedeem en jeuk over het hele lichaam. Pas vier maanden na de Japanse capitulatie, in december 1945, is zij zover dat zij in een als 'herstellingsoord' ingerichte school weer redelijk gezond is. In een brief naar Holland schrijft ze, "jeukvrij, met een gave huid en me best voelend", over de tijd die zo "van alle franje" ontdaan was. Ze had immers meegemaakt dat je persoonlijke leefruimte uiteindelijk tot 60 bij 200 cm gereduceerd werd – jouw deel van de gemeenschappelijke lange slaapbank in een barak vol gevangen vrouwen en kinderen. En voegt toe: "Ik heb ook absoluut de overtuiging dat dit, ondanks alles, geen verloren tijd is geweest, zoals zovelen het beschouwen. Integendeel, voor mezelf is 't beslist winst geweest. En juist daarom zie ik de toekomst ook zo rustig tegemoet."

Op 25 april 1946 komt het schip waarop zij wordt gerepatriëerd aan in Amsterdam. Had zij tot het midden van de jaren dertig de indruk gewekt onbekommerd door het leven te gaan, te fladderen misschien, in haar terugblik op de oorlogstijd geeft zij blijk van een verandering van gezindheid en een verinnerlijking. Nu kan ze in de tweede helft van haar leven beginnen die ommekeer die ze heeft doorgemaakt vorm te geven. Na een vrij korte tijd aan het seminarie ontvangt zij op 5 augustus 1951 de priesterwijding, met haar vijftig jaren de oudste ('oma' genoemd) van een groep met zeven andere 'buitenlanders', een Zweedse, een Fransman, een Zwitser, twee Amerikanen en twee Engelsen.

Voor verdere scholing gaat zij nog twee jaren naar Neurenberg en begint in 1953 naast Jakobus Knijpenga in Rotterdam te werken. Bloemen heeft ze ook hier om zich heen, ze neemt die graag mee bij lessen en cursussen en men beleeft in de manier

waarop zij met het woord omgaat iets als het opengaan van bloemen. In korte en precieze formuleringen kan zij iets als vruchten aanbieden. Zo is zij ook in haar celebreren, bijna droog maar innerlijk warm. Zij heeft ook iets strijdbars: als zij in 1961 in Hamburg arriveert voor de jaarlijkse internationale synode zegt ze tegen degenen die haar van de trein halen, met een strijdlustige blik in de ogen: "En nu de vrouwen bij elkaar krijgen!".

In 1955 vertrekt Knijpenga naar Amsterdam en Walter Gradenwitz neemt in Rotterdam zijn plaats in – tot hij in september 1960 een beroerte krijgt en Dé Hoek assistentie krijgt van Arie Boogert. De na Gradenwitz' dood op 28 december 1960 opgevallen plaats wordt door Joost Nijkerk ingenomen. Tijdens de jaren van hun samenwerking bouwt de gemeente haar kerk aan de Lumeystraat, die op zondag 26 juni 1966 in gebruik wordt genomen. Een kleine tien jaar eerder heeft Dé Hoek de stoot gegeven tot het oprichten van een bouwfonds en als ze bekend kan maken dat er werkelijk gebouwd kan worden, horen de aanwezigen haar stem trillen, terwijl ze gewoonlijk geen emotie toont.

Na de wijding van Jan de Bats kan zij eind 1967 met emeritaat gaan. Dat komt niet onverwachts, want haar gezondheid is haar parten blijven spelen. Op de fundamenten van een oud kippenhok bouwt zij op het terrein van Land en Bosch een kleine bungalow, het 'Hoekhuisje'. Wanneer zij daarom wordt gevraagd, staat zij op het conferentietoord ter beschikking – als zij daartoe in staat is. Op 12 mei 1972 sterft zij in het ziekenhuis in Bussum aan een hartkwaal.

We zien hoe Suze Bladergroen, met de schare kinderen om haar heen, van de twee vrouwelijke geestelijken die in Nederland het spits afbijten, de mens representeert die uit de oorsprong schept. Maar het is voor haar moeilijk helemaal op aarde thuis te raken. Uit 'haar' Bussum komen twee andere vrouwelijke collega's voort: Johanna Logemann (1909-1986), gewijd in 1953, en Henriëtte de Boer-van Geer (1917-2008) die in 1978 de wijding ontvangt.

Dé Hoek staat bij de andere pool: een mens die door haar lot een fundamentele innerlijke verandering doormaakt. Wat zij zich dan eigen heeft gemaakt kan zij tot in de fysieke wereld doordragen, zoals dit bijvoorbeeld zichtbaar is geworden in haar bijdrage aan de kerkbouw in Rotterdam.